

کاربردهای تلفن همراه

● یزدان منصوریان
عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت معلم تهران

همراه به جای آن که مزاحم ارائه خدمات کتابخانه‌ها باشد، یکی از ابزارهای مفید در خدمت کاربران و کتابداران است. بنابراین، اگر در آینده نزدیک در فرم عضویت کتابخانه‌ای، علاوه بر تمام مشخصات معمول، از شما خواستند که حتماً شماره تلفن همراهتان را بنویسید، اصلاً تعجب نکنید، این شماره پلی ارتباطی میان شما و کتابخانه است و به زودی خدمات متعددی از طریق آن در اختیارتان قرار خواهد گرفت.

بر این اساس، مقاله حاضر به اختصار به معرفی مهم‌ترین خدماتی می‌پردازد که هر کتابخانه، اعم از عمومی، دانشگاهی، آموزشی و تخصصی، از طریق فناوری بی‌سیم می‌تواند ارائه کند.

جایگاه فناوری تلفن همراه در خدمات کتابخانه‌ها

تلفن همراه یکی از زمینه‌های اصلی ارائه خدمات نوین در کتابخانه‌هاست. تلفن‌های هوشمند، کتابخوانهای الکترونیکی، آی‌پدها و سایر ابزارهای قابل حمل و دستی الکترونیکی^۱ زمینه‌ساز توسعه خدمات نوینی هستند. از آن‌جا که بسیاری از دانش‌آموزان و دانش‌جویان از امکانات اتصال تلفن همراه به اینترنت^۲ برخوردارند، در مقالات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، اهمیت فناوری تلفن همراه در ارائه خدمات کتابخانه‌ها مورد توجه محققان این حوزه قرار گرفته است. مثلاً، کیانی (۱۳۸۹) این کاربردها را در هشت گروه اصلی به شرح زیر معرفی می‌کند:

۱. طراحی و معرفی نسخه تلفن همراه وب‌سایت کتابخانه و «فهرست پیوسته همگانی»^۳ (DPAC)
۲. دسترسی به بخشهایی از منابع و مجموعه‌های کتابخانه، نظیر کتاب‌های صوتی؛
۳. ارائه آموزش کتابخانه‌ای با استفاده از امکانات چندرسانه‌ای

چکیده

مقاله حاضر به معرفی نقشها و کارکردهای فناوری تلفن همراه در ارائه خدمات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی می‌پردازد. امکاناتی که از طریق این فناوری در اختیار کتابداران و کاربران قرار می‌گیرد، می‌تواند در دو عرصه «ارتباطی» و «اطلاعاتی» به بهبود خدمات کتابخانه‌ها کمک کند. در عرصه ارتباطی، کتابخانه‌ها می‌توانند با سرعت و سهولت بیشتری با کاربران خود در ارتباط باشند. گسترش این ارتباطات زمینه‌ساز تعامل بیشتر خواهد بود و رضایتمندی استفاده‌کنندگان را در پی خواهد داشت. در عرصه اطلاعاتی نیز، تلفن‌های همراه می‌توانند ابزار مناسبی برای ذخیره و بازیابی حجم وسیعی از اطلاعات باشند، به همین دلیل، کتابهای الکترونیکی، کتابهای گویا، نقشه‌ها، و منابع مرجع چند رسانه‌ای، به کمک تلفن‌های همراه در اختیار کاربران قرار می‌گیرند. مقاله حاضر کاربرد فناوری تلفن همراه را در کتابخانه، در بخشهای امانت، مرجع، تازه‌های کتابخانه، آموزش کاربران، و امکان دسترسی به منابع چاپی و غیرچاپی، توصیف می‌کند.

کلیدواژه: خدمات کتابخانه، تلفن همراه، مرجع کتابخانه، تازه‌های کتاب.

سرآغاز

در بسیاری از کتابخانه‌ها استفاده از تلفن همراه ممنوع است. این ممنوعیت برای حفظ آرامش محیط و جلوگیری از ایجاد مزاحمت برای کاربرانی است که مشغول مطالعه هستند. اما کتابخانه‌های نوین، نه تنها از کاربرانشان نمی‌خواهند تلفن همراه خود را خاموش کنند، بلکه توصیه می‌کنند آن را همیشه روشن نگه دارند. زیرا تلفن

درگسترش خدمات کتابخانه‌ها

کتابخانه‌های نوین، نه تنها از کاربرانشان نمی‌خواهند تلفن همراه خود را خاموش کنند، بلکه توصیه می‌کنند آن را همیشه روشن نگه دارند. زیرا تلفن همراه به جای آن که مزاحم ارائه خدمات کتابخانه‌ها باشد، یکی از ابزارهای مفید در خدمت کاربران و کتابداران است

کتابخانه داشته باشد. این کاربردها طیف گسترده‌ای از امور مربوط به فرایند امانت و بازگشت منابع را پوشش می‌دهد. مهم‌ترین این موارد عبارت‌اند از:

- ارسال پیامک برای یادآوری زمان دقیق بازگشت کتاب‌های امانت گرفته شده.
- یادآوری مدت زمان دیرکرد منابعی که هنوز به کتابخانه بازگردانده نشده‌اند.
- تأیید دریافت منابعی که از طریق سیستم خودکار امانت و بازگشت کتاب‌ها عودت داده شده‌اند.
- ارسال درخواست رزرو منابعی که اکنون در امانت هستند و در قفسه موجود نیستند.
- اطلاع از بازگشت منابعی که قبلاً در امانت بوده و اکنون برای امانت مجدد آماده‌اند.
- ارسال پیامک در مورد میزان جریمه‌ای که باید برای تأخیر در عودت منابع پرداخت شود.
- ارسال پیامک برای یادآوری زمان تمدید عضویت در کتابخانه.

کاربرد تلفن همراه در بخش مرجع کتابخانه

یکی از کاربردهای تلفن همراه، پاسخ‌گویی به پرسشهای مرجع است. بیشترین تأکید کتابخانه‌هایی که به ارائه خدمات وابسته به تلفن همراه تمایل دارند، مربوط به خدماتی است که در بخش مرجع ارائه می‌شوند. [Herring, 2009: 541-542; Lippineott, 2010: 1-11]

چرا که خدمات مرجع غیر حضوری یکی از عمده‌ترین حوزه‌هایی است که در سالهای اخیر بسیار مورد توجه کتابداران بوده است. با گسترش خدمات مرجع غیرحضوری، کاربران برای استفاده از بخش

تلفنهای همراه؛

۴. استفاده از پایگاههای اطلاعاتی از طریق امکانات رایانه‌ای جدید در این تلفنها؛

۵. ارائه تورهای شنیداری با کمک این تلفنها، برای معرفی خدمات و بخشهای گوناگون کتابخانه؛

۶. گسترش سرعت و دامنه خبرسانی درباره خدمات کتابخانه از طریق سرویس پیامک؛

۷. توسعه ارائه خدمات مرجع از طریق ارسال و دریافت پیامک؛

۸. کمک به بهبود فرایند گردش منابع و کتابها در کتابخانه

[کیانی، ۱۳۸۹: ۲۲۸ - ۲۲۲]؛

علاوه بر این، تاکنون تحقیقات مفصلی نیز در این زمینه در برخی از کتابخانه‌های دنیا انجام شده است. مثلاً عبدالکریم و همکارانش (۲۰۰۶) در کتابخانه‌های دانشگاههای مالزی، نگرش ۲۰۶ نفر از دانشجویان این دانشگاهها را در خصوص استفاده از خدمات کتابخانه‌ای به کمک تلفن همراه بررسی کرده‌اند. نتیجه تحقیق آنان نشان داد دانشجویان نظر کاملاً مثبتی نسبت به سودمندی این خدمات دارند و مایل‌اند از این خدمات بهره‌مند شوند. البته آنان نتایج پژوهش خود را به کل جامعه دانشجویان تعمیم نداده‌اند و معتقدند، پژوهش در این زمینه تازه شروع شده و لازم است پژوهشهای گسترده‌تری در مورد جنبه‌های متفاوت این موضوع انجام شود. مثلاً باید دید کدام یک از خدمات ارائه شده برای کاربران مفیدتر بوده‌اند و چه نوع امکانات رایانه‌ای در این تلفنهای جدید نقش مؤثرتری در استفاده از این خدمات دارند.

کاربرد تلفن همراه در بخش امانت کتابخانه

فناوری تلفن همراه می‌تواند کاربردهای متعددی در بخش امانت

کتابخانه‌هایی که بخشی از خدمات مرجع خود را از طریق تلفن همراه ارائه می‌کنند، شماره‌های مشخصی برای ارسال پیامکهای حاوی پرسشهای مرجع پیش‌بینی کرده‌اند. پیامکهای ارسالی به این نشانی از طریق رایانه در اختیار کتابدار بخش مرجع قرار می‌گیرد و پاسخهای کوتاه به نشانی فرستنده پرسش ارسال می‌شود

هم‌چنین، هر خبر تازه‌ای را که مربوط به خدمات نوین کتابخانه باشد، می‌توان در این پیامکها معرفی کرد. به این ترتیب یکی از کاربردهای تلفن همراه، ارسال پیامکهایی برای یادآوری برخی از خدمات کتابخانه است، که جزئی از «خدمات آگاهی رسانی جاری»^۵ کتابخانه محسوب می‌شود و به عنوان امکانات «یادآوری و اعلام»^۶ معروف است.

▲ کاربرد تلفن همراه در بخش آموزش کتابخانه

آموزش مهارتهای «سواد اطلاعاتی» از وظایف و رسالتهای ارزشمند کتابخانه‌هاست. چرا که کتابداران در جست‌وجوی تربیت کاربران مستقلى هستند که بتوانند با تکیه بر مهارتهایی که آموخته‌اند، به یادگیرندگان مادام‌العمر تبدیل شوند. ارسال اخبار مربوط به عناوین و زمان برگزاری کارگاههای آموزشی و سخن‌رانیهای علمی در این بخش قرار می‌گیرد. هم‌چنین کتابخانه می‌تواند با طراحی بسته‌های کوچکی از «منابع چندرسانه‌ای»^۷ چگونگی استفاده از منابع و بخشهای کتابخانه را به کاربران آموزش دهد و این محصولات را از طریق فناوری تلفن همراه در اختیارشان قرار دهد.

▲ کاربرد تلفن همراه در دسترسی به منابع چاپی و غیرچاپی کتابخانه

قابلیتهای رو به افزایش فناوری تلفن همراه باعث شده است که بسیاری از آنها امروز از انواع امکانات در حد یک رایانه، کوچک قابل حمل برخوردار باشند. با توجه به گسترش روز افزون این

مرجع از مراجعه مستقیم به کتابخانه بی‌نیاز خواهند بود. اما طی سالهای اخیر اغلب خدمات مرجع غیر حضوری الکترونیکی فقط مبتنی بر اینترنت، «فرمهای وبی»^۴ و پست الکترونیکی بوده است. درحالی‌که در بسیاری از مواقع، کاربران به اینترنت دسترسی ندارند و ممکن است برای یک پرسش مرجع ساده، پاسخی فوری نیاز داشته باشند. در چنین شرایطی است که خدمات مرجع از طریق تلفن همراه بسیار راه‌گشا خواهد بود. کتابخانه‌هایی که بخشی از خدمات مرجع خود را از طریق تلفن همراه ارائه می‌کنند، شماره‌های مشخصی برای ارسال پیامکهای حاوی پرسشهای مرجع پیش‌بینی کرده‌اند. پیامکهای ارسالی به این نشانی از طریق رایانه در اختیار کتابدار بخش مرجع قرار می‌گیرد و پاسخهای کوتاه به نشانی فرستنده پرسش ارسال می‌شود.

▲ کاربرد تلفن همراه در بخش تازه‌های کتابخانه

معرفی تازه‌های کتابخانه از معمول‌ترین خدمات اطلاع‌رسانی کتابخانه‌هاست. مثلاً، کتابهای جدید، شماره‌های اخیر مجلات و پی‌آیندها، منابع مرجع تازه منتشر شده و سایر منابعی که به تازگی به مجموعه کتابخانه اضافه شده‌اند، محورهای اصلی اخبار در بخش تازه‌های کتابخانه محسوب می‌شوند. از سوی دیگر، بسیاری از کاربران مایل‌اند به محض ورود کتابهای تازه به مجموعه کتابخانه حداقل از عناوین این منابع مطلع شوند، تا در صورت نیاز به آنها مراجعه کنند. در این موارد کتابداران می‌توانند با ارسال یک پیامک به کاربرانی که قبلاً متقاضی دریافت این اخبار بوده‌اند، آنان را از ورود منابع جدید آگاه سازند.

مراکز اطلاع‌رسانی قرار داده است. فراگیری این ابزار در میان قشرهای متفاوت مردم فرصت دیگری است که باید به آن توجه کرد. همچنین، استفاده از این ابزار می‌تواند آن دسته از کاربرانی را که بنا به دلایل گوناگون فرصت یا تمایلی به استفاده از خدمات کتابخانه ندارند به بهره‌گیری از امکانات کتابخانه ترغیب کند.

پی‌نوشت

1. Smart phones, e-book readers, iPads, and other handheld devices
2. Internet-capable handheld device
3. Online Public Access Catalogue
4. Web Based Forms
5. Current Awareness Services
6. Reminder and Notification Service
7. Multimedia Resources

منابع

1. کیانی، محمدرضا (۱۳۸۹)، «خدمات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی با استفاده از فناوری تلفن همراه»، فصل‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، سال ۱۳، شماره ۲، پیاپی ۵۰.
2. Abdul Karim, N., Darus, S., Hussin, R. (2006), "Mobile phone applications in academic library services: a students' feedback survey", Campus-Wide Information Systems, Vol. 23 Issue: 1, pp.35 - 51.
3. Herring, J. (2009), "M-libraries: Libraries on the Move to Provide Virtual Access", Library Review, Vol. 58 Issue: 7, pp.542 - 543.
4. Lippincott, K. (2010), "Mobile Reference: What are the Questions?" The Reference Librarian 51, 1 (2010): 1-11, (Online) www.cni.org/staff/joanpubs/mobile.RefLibn.final.pdf (Accessed 28 November 2010)
5. Rethlefsen, M. L. (2010), Checking In: Location Services for Libraries. Library Journal, (Online) <http://www.libraryjournal.com/article/CA6725234.html>, (Accessed 28 November 2010)

فناوریها، پیش‌بینی می‌شود در آینده امکانات این تلفن‌ها بیش از این نیز باشد. بر این اساس، کاربران می‌توانند به راحتی به فهرست رایانه‌ای کتابخانه متصل شده و به جستجو بپردازند. اگر اطلاعاتی که این فهرستها ارائه می‌دهند، در حد اطلاعات کتاب‌شناختی آثار باشد. کاربران می‌توانند از وجود یا عدم وجود منبع مشخصی در کتابخانه آگاه شوند و در صورت تمایل، با مراجعه حضوری یا ارسال درخواست الکترونیکی، منبع مورد نظر را به امانت گیرند.

چنانچه امکانات فهرست کتابخانه گامی از این فراتر بردارد و امکان دسترسی به متن کامل آثار را نیز فراهم آورد، آن‌گاه کاربران می‌توانند بی‌واسطه منبع مورد نظر را مطالعه کنند. همچنین، دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی مقالات نیز از طریق این فناوری میسر خواهد بود و امکان استفاده از مقالات نیز به فهرست فوق افزوده می‌شود. همچنین، به کمک فناوری تلفن همراه می‌توان امکان استفاده بسیاری از کاربران را از کتابهای الکترونیکی و صوتی فراهم کرد. به ویژه آن‌که با افزایش ظرفیت تلفن‌های همراه امکان ذخیره‌سازی حجم بسیار بالایی از اطلاعات در آنها فراهم است و به راحتی می‌توان چندین کتاب الکترونیکی یا صوتی را در یک تلفن همراه پیشرفته جای داد. بنابراین، دور نیست زمانی که کاربران به راحتی متن انواع کتابهای الکترونیکی و صوتی را از طریق تلفن همراه خود در اختیار داشته باشند.

سخن پایانی

فناوری تلفن همچون سایر امکانات نوین در حوزه فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطی، فرصتهای تازه‌ای در اختیار کتابخانه‌ها و